

Barnasáttmáli Sameinuðu þjóðanna Lögfestur á Íslandi.

Hvernig tryggjum við rétt allra barna óháð uppruna?

Samantekt frá fyrri morgunverðarfundum um Barnasáttmálann

Fundur haldinn 19. september 2013 á Grand Hótel

Fundarstjóri: Stefán Ingi Stefánsson framkvæmdastjóri UNICEF á Íslandi.

Fyrirlestrana í heild má nálgast á [Tungumálatorginu](#).

Hjördís Eva Þórðardóttir. „Lögfesting Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna á Íslandi. Hvað nú?“

Fyrsti fyrirlestrari dagsins var Hjördís Eva Þórðardóttir en í erindi sínu fjallaði hún um hvað væru næstu skrefin eftir að lögfesting Barnasáttmálans tók gildi. Hjördís er nýkomin úr námi í Svíþjóð þar sem hún lærði um Barnasáttmálann út frá víðara sjónarhorni en því lagalega en hún er sálfræðingur í grunninn og skoðaði sáttmálann m.a. með þeim augum.

Hjördís fjallaði um að í sáttmálanum væru 54 greinar sem allar væru jafn mikilvægar en 4 þeirra mynda grunnstoð sáttmálans og eru jafnframt þær grunnvallarforsendur sem ætti að nota til að skoða sáttmálann í heild sinni. Þetta eru greinar 2. 3. 6. og 12. Þá fjallaði Hjördís um að það væri nauðsynlegt að skoða þær ólíku hliðar sem væru á Barnasáttmálanum þ.e. pólitíska hliðin, kennslufræðilega hliðin, siðferðislega hliðin og sú lögfræðilega en í stefnumótun sveitarfélaga á grundvelli sáttmálans þyrfti að huga að þessu. Hjördís sagði að næstu skref þyrftu að vera þau að öll sveitarfélög og stofnanir innan þeirra taki ábyrgð á markvissri vinnu með sáttmálann þannig að börn læri um réttindi sín, fái að lifa réttindi sín og geti unnið samkvæmt þeim. Þá vildi hún leggja áherslu á uppeldisfræðilegu hliðina á sáttmálanum og siðferðislegu hliðina sem tengist viðhorfum og grunnréttindum barna í samfélaginu.

Hjördís fjallaði stuttlega um allar 4 grunnstoðirnar í sáttmálanum og að auki benti hún á að tvær greinar hans 42. og 44. grein fjölluðu sérstaklega um innleiðingu á sáttmálanum. Þar væri rætt um markvissa fræðslu, þjálfun og upplýsingar til barna og fullorðinna um sáttmálann. Hjördís lauk máli sínu með því að leggja áherslu á að gera þyrfti langtímaáætlun um innleiðingu barnasáttmálans í öll þau lög samfélagsins sem snúa að börnum. Þetta er ekki mál sem verður afgreitt eingöngu í lífsleiknitímum eða þvíumlíkt því „Við erum öll umboðsmenn fyrir börn“ sagði Hjördís að lokum.

Dagbjört Ásbjörnsdóttir. „Frístundir fyrir alla? Skipulagt frístundastarf í fjölmennningarlegu samfélagi“.

Dagbjört Ásbjörnsdóttir er forstöðukona frístundamiðstöðvarinnar Kamps en hún fjallaði í erindi sínu um frístundir fyrir alla, skipulagt frístundastarf í fjölmennningarlegu samfélagi. Þar vísaði hún sérstaklega til 31. greinar Barnasáttmálans þar sem kveður á um rétt barna til hvíldar og þátttöku í tómstundum, leikjum, skemmtunum og til frjálsrar þátttöku í menningarlífi og listum. Hún benti á að niðurstöður rannsókna sýndu fram á að þátttaka í skipulögðu frístundastarfi hefði mikilvægt forvarnargildi. 40-50% af vökutíma ungmenna tengdust félagslegri þátttöku og því væri markviss þátttaka í skipulögðu frístundastarfi mjög mikilvæg. Þá sýna rannsóknir að börn með annað

móðurmál en íslensku taka minni þátt í skipulögðu frístundastarfi en önnur börn og mikilvægt væri að bregðast við því.

Dagbjörg sagði frá því að á Fjölmenningsþingi árið 2010 hefði verði kannað hvaða ástæður væru fyrir því að fólk nýtti ekki frístundastarfið og voru þær fjölmargar og vörðuðu m.a. skort á upplýsingum, takmarkað aðgengi fyrir ákveðna hópa, vanþekkingu á því hvað starfið fæli í sér, fjárhagsástæður foreldra o.m.fl.

Dagbjört benti á að það væri margvíslegur ávinningur af þátttöku barna og ungmenna í markvissu frístundastarfi t.d. hvað varðar það að ná tökum á íslensku. Að lokum benti Dagbjört á að móttökuáætlun í frístundastarfi væri aðgengileg öllum á heimasíðu skóla- og frístundasviðs www.skolarogfristund.is en það væri hlutverk þeirra sem vinna í frístundastarfinu að hafa samband við og kynna starfið fyrir öllum foreldrum. Oft þyrfti að taka mið af ólíkum þörfum m.a. hefði frístundamiðstöðin Kampur skipulagt sitt félagsstarf þannig að það færi frekar fram síðdegis heldur en á kvöldin vegna barna sem ekki mega fara út á kvöldin en þessi breyting jók þátttöku barna og ungmenna í starfinu. Þá hefur Frístundamiðstöðin Kampur, staðið fyrir árlegum viðburði sem heitir réttindaganga barna. Vinnan fer þannig fram að á frístundaheimilinu fara fram umræður um barnasáttmálann, unnið er með verkefnið í gegnum kvikmyndagerð, sköpun, listsmiðjur o.f.l. og undir handleiðslu starfsfólks er unnið út frá bókinni *Réttindi mín*. Vinnunni lýkur síðan með göngu sem kölluð hefur verið „réttindaganga barna“ og fer frá Hallgrímskirkju niður Skólavörðustíg.

Renata Emilsson Pesková. "Að tryggja rétt barna til móðurmálakennslu".

Renata Emilsson Pesková flutti erindi um mikilvægi þess að virða og viðurkenna móðurmál tvítyngdra barna í öllu námi þeirra. Renata er formaður samtakanna Móðurmál auk þess sem hún er doktorsnemi við HÍ þar sem hún er að rannsaka móðurmál og tvítyngd börn. Þá kennir Renata ensku í Hlíðaskóla.

Renata byrjaði á því að fjalla um það hvernig tryggja ætti börnum rétt til móðurmálakennslu, hvenær sú kennsla ætti að fara fram, hvar og hver bæri ábyrgðina. Hún vísaði í sáttmálann þar sem skýrt er kveðið á um rétt barna til að viðhalda og tala móðurmál sitt og velti upp spurningunni um það hver ætti réttinn sem stæði á bakvið þessa áherslu en að hennar mati er þetta alltaf barnið sem á þennan rétt.

Renata fjallaði um margvíslegan ávinning þess að viðhalda móðurmáli en fyrir utan þann ávinning sem barnið sjálf hlýtur af því þá er ávinningur fjölskyldu, vana, skólans og samfélagsins mikill enda fjölmargar rannsóknir til sem sýna fram á neikvæðar afleiðingar þess að einstaklingar fái ekki að viðhalda móðurmáli sínu.

Renata benti á nokkrar staðreyndir máli sínu til sönnunar og vísaði þar í aðalnámskrá grunnskóla, lög um leik og grunnskóla, Barnasáttmálann og alþjóðleg lög. Þá vísaði hún í rannsóknir bæði innlendar og erlendar ásamt kenningum úr uppeldis og menntunarfræðum sem sýnt hafa fram á mikilvægi móðurmálsins sem grunn í öllu námi og mótun sjálfsmýndar. Við erum þannig bæði að brjóta lög og hansa mikilvægar niðurstöður rannsókna ef við ekki sinnum þessum þætti sagði hún og því fyrr sem við byrjum að vinna með móðurmál því betra. Renata vísaði í nóbelsverðlaunahafann Heckman sem hefur reiknað út hvað það kostar samfélagið að leggja ekki fjármagn í menntun barna en samkvæmt honum á að fjárfesta mest í ungum börnum og draga úr eftir því sem þau eldast.

Renata sagði frá samtökunum móðurmál www.modurmal.com sem hafa í 20 ár sinnt móðurmálakennslu barna á Íslandi í sjálfboðaðliðastarfi foreldra. Stofnaður hefur verið bakhópur vegna starfsemi samtakanna, SUM, samstarfshópur um móðurmálakennslu. Þessi hópur hefur þegar hafið vinnu við að beita sér fyrir því að uppfylla réttindi barna til móðurmálakennslu og markmiðið er að hún verði felld inn í skóladag barnanna og nám í móðurmáli viðurkennt til jafns við annað mál. Hún benti á það hvernig þessu hefur verið sinnt í Svíþjóð þar sem reglan er sú að ef það eru 5 börn í

skólanum/leikskólanum sem tala sama tungumál þá fá þau móðurmálskennslu sem er á ábyrgð samfélagsins ekki foreldra. Renata lauk máli sínu með því að ítreka rétt barna til þess að eiga móðurmál og sagði samfélagið allt þurfa að huga að því að efla virkt tvítýngi barna þannig að í allri kennslu verði markmiðið að um sé að ræða „additive“ í stað „subtractive“ lingualism, þ.e. barnið bæti íslensku við móðurmál og bæði málin verði virk í stað þess að um málskipti verði að ræða þar sem barnið lærir íslensku en missir móðurmál sitt.

Guðni Olgeirsson. “Helstu niðurstöður Hringþings og áskoranir í kjölfar löggildingar Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna”.

Guðni sem er sérfræðingur hjá mennta- og menningarmálaráðuneytinu sá ásamt öðrum um skipulag og framkvæmd Hringþings um menntamál innflytjenda og morgunverðarfundu sem haldnir voru í kjölfar þess veturinn 2012-2013. Í erindi sínu fjallaði Guðni um helstu niðurstöður Hringþingsins, menntun barna af erlendum uppruna og áskoranir í kjölfar löggildingar barnasáttmála sameinuðu þjóðanna.

Guðni sagði frá því að tvisvar hefði hann tekið þátt í störfum hóps sem hefði það hlutverk að kynna aðgerðir Íslendinga vegna réttindabaráttu barna og innleiðingu sáttmálans fyrir Barnaréttarnefnd Sameinuðu þjóðanna. Í bæði þessi skipti hefði vantað mikið upp á að við værum að standa okkur eins og ætlast væri til, næsta ferð verður 2018 og vonar Guðni að meira hafi áunnist í réttindamálum barna þegar að því kemur. Hægt er að nálgast tilmæli Barnaréttarnefndar Sp frá 2011 á vefsíðu innanríkisráðuneytisins. Meðal þess sem nefndin mælist til er að aðildarríkið felli réttindi barnsins inn í skólanámskrár og setji fram áætlun um fræðslu til fagstétta. Aðildarríki setji reglugerðir um starfsemi, hlutverk og umboð ungmennaráða og tryggi að tillit verði tekið til sjónarmiða barna fyrir dómstólum, barna innflytjenda og annarra barna sem eru í viðkvæmri aðstöðu. Þá er þar að finna tilmæli um menntun barna, ráðstafanir til að mæta þörfum barna með sérþarfir, vinna gegn einelti og efla ráðstafanir gegn brottfalli innflytjendabarna úr námi sem er of hátt. Guðni sagði ennfremur frá tilmælum ECRI þar sem lögð er áhersla á að auka íslenskukennslu og að nemendum með annað móðurmál sé boðið upp á móðurmálskennslu.

Guðni fjallaði um Hringþingið þar sem saman komu hátt í þrjúhundruð mannst til að taka þátt í umræðu um menntun innflytjenda en í kjölfarið kortlagði ráðuneytið stöðuna allt frá leikskóla til fullorðinsfræðslu. Guðni vakti athygli á því að á þinginu hefðu fjölmörg álitamál verið til umræðu en yfirlit yfir þau er að finna á tungumálatorgi ásamt umfjöllun um þingið í heild sinni og morgunverðarfundina sem haldnir voru að því loknu www.tungumalatorg.is

Að Hringþingi loknu var unnið úr niðurstöðum þess og haldnir 4 morgunverðarfundir þar sem helstu álitamálin voru tekin sérstaklega fyrir auk þess sem það var haldið málþing um móðurmál í október m.a. með þátttöku tvítýngdra ungmenna sem sögðu frá reynslu sinni.

Guðni segir fjölmargar áskoranir blasa við, það sé aukin gróska í þessum málaflokki en efla þurfi kennsluráðgjöf, þróa íslenskukennslu, vinna samræmda stefnu um móðurmálskennslu auk þess sem brýnt sé að vinna að mati og viðurkenningu á móðurmálinu og stuðla með markvissum aðgerðum að virku tvítýngi allra nemenda af erlendum uppruna. Þá sé ljóst að samræma þurfi betur þjónustu menntakerfisins við innflytjendur, t.d. túlkþjónustu.

Verið er að undirbúa aðgerðaráætlun af hálfu stjórnvalda í samstarfi við hagsmunaaðila til að byggja upp heildstæða menntun og þjónustu við sívaxandi hóp innflytjenda á öllum skólastigum og mun sú áætlun vera í gildi frá 2014-2018. Þá segir Guðni brýnt að skoða hvað sé raunhæft að gera miðað við núverandi aðstæður til að bæta þjónustu barna með annað móðurmál en íslensku og hvernig æskilegt væri að byggja upp móðurmálskennslu á öllum skólastigum, hækka hlutfall þeirra nemenda sem sækja framaldsskóla og tryggja virka þátttöku barna af erlendum uppruna í skólstarfinu öllu. Guðni lauk máli sínu með þessum orðum. „Börn eiga að lifa Barnasáttmálann og njóta bernskunnar“.

Pallborðsumræður

Fundarstjórinn Stefán, þakkaði fyrirlesurum fyrir góð erindi og bauð gestum að taka þátt í samræðum að þeim loknum. Stefán fagnaði því hversu vel sóttur fundurinn var og að ljóst væri að þátttakendur kæmu frá fjölmörgum stofnunum samfélagsins sem hann taldi brýnt að ynnu saman að því að efla réttindi og þátttöku barna í samfélaginu. Stefán sagði það lagalega og siðferðislega skyldu stjórnvalda að virða rétt barna og því nauðsynlegt að koma á þessu samtali. Stefán kynnti sérstaklega þrjá aðila í hópi þátttakenda sem voru tilbúnir til að taka þátt í umræðunum og standa fyrir svörum ásamt fyrirlesurum en þetta voru þau:

- Margrét María umboðsmaður barna sem sagði frá því að embættið væri lítið, fáir starfsmenn eða einungis fjórir sem vinna hjá embættinu því væri mjög mikilvægt að málþingið komist á dagskrá og smátt og smátt verði hugað að því m.a. að hafa upplýsingar á fleiri tungumálum á heimasíðu en nú er.
- Ingi Poulsen umboðsmaður borgarinnar, nýlega ráðinn umboðsmaður borgarbúa, sjálfstæður og óháður ráðgjafi og umboðsmaður sem sinnir, þjónustu, eftirliti, ráðgjöf, aðstoð og málsmeðferð þegar borgarbúum finnst á þeim brotið. Markmið að leiða að umbótum í stjórnsýslu, tryggja það að í þjónustu borgarinnar felist ekki mismunun af neinu tagi, m.a. fræða starfsmenn borgarbúa um þær skyldur sem hvíla á sveitarfélaginu um grundvöll Barnasáttmálans.
- Oddný Sturludóttir borgarfulltrúi formaður skóla- og frístundaráðs og formaður í starfshópnum Börn og fjölmening sem hefur verið starfandi frá 2011. Búið er að sameina svið leikskóla, grunnskóla og frístundastarfs og hefur starfshópurinn það hlutverk að skoða vinnu með börn af erlendum uppruna í Reykjavíkurborg frá 0-16 ára. Hún sagði frá mikilvægi þess að efla frístundina, nýju matstæki Elínar Þallar Þórðardóttur til að meta málþroska tvítýngdra skólubarna og mikilvægi þess að efla ráðgjöf til skóla, stuðning og endurmenntun fyrir kennara og gera úthlutunarreglur vegna stuðnings við börnin markvissari. Þá taldi hún mikilvægt að efla vinnu með Barnasáttmálann enda sjokkerandi hversu fá börn þekkja hann vel eins og kom fram í máli Hjördísar.

Helstu umræðuefni í Pallborðsumræðum voru eftirfarandi:

- Hvaða greiningartæki er hægt að nýta bæði til að greina framfarir barna af erlendum uppruna í íslensku skólakerfi og til að greina hvernig sveitarfélögum gengur að uppfylla kröfur barnasáttmálans. Bent á að matstæki og greiningartæki til að fara yfir tilskipanir eru aðgengilegar á ensku en barnasáttmálinn fyrsta tilraunaverkefnið um það hvaða ráðuneyti séu ábyrg fyrir framkvæmdum.
- Innanríkisráðuneytið skapi heildarmynd yfir þau tilmæli sem berast frá ECRA, barnaréttarnefnd SP, Mannréttindanefndum ofl. aðilum og geri aðgengilegt á heimasíðu sinni. Tilmæli erlendra eftirlitsnefnda eru mjög gagnleg tæki til að nýta við að skoða málaflokka hjá sveitarélögum.
- Krafa um aukinn stuðning fyrir skóla vegna barna af erlendum uppruna, þörf á meiri ráðgjöf og endurmenntun fyrir kennara. Einnig að úthlutunarreglur um fjármagn tryggi stuðning til skóla. Ljóst að í hrúni var mikið dregið úr stuðningi. Mikill hugur í því að auka kennsluráðgjöf og stuðning við skóla, en hver skóli þarf að koma sér upp netverki til að byggja upp þekkingu til að vinna með tvítýngd börn. Áður voru móttökudeildir en nú eru allir skólar fyrir öll börn, og því þarf að vera þekking allsstaðar.
- Jöfnunarsjóður sveitarfélaga tryggir stuðning við skóla vegna erlendra nemenda eins lengi og þörf er á, það er ekki tilfellið í Reykjavík þar sem stuðningur fæst í hámark 4 ár.
- Mikið af símenntunartilboðum og endurmenntun í boði en skólanna að leita eftir slíkum stuðningi, það hefur ekki alltaf gengið eftir.

- Þarf að byggja betur undir móðurmálskennslu, auka stuðning vegna hennar, tryggja húsnæði fyrir samtökin Móðurmál og grundvöll fyrir starfsemi þeirra.
- Hvaða aðgerðum þarf að hrinda í framkvæmd til að draga úr brottfalli nemenda af erlendum uppruna úr framhaldsskóla, er það sambærilegt við annarsstaðar?
- Hvaða áherslur þarf að setja í vinnu með Barnasáttmálann fyrir næstu fyrirtekt barnaréttarnefnd SP 2018?
- Í mörgu er hægt að líkja saman mannréttindum barna af erlendum uppruna og fatlaðra. Hvað á t.d. að gera þegar börn af erlendum uppruna eiga fatlaða foreldra og geta ekki tekið þátt í frístundum?
- Hvað er hægt að gera vegna erlendra námsmanna á Íslandi, reglurnar þannig í dag að nemendur utan ESB mega eingöngu fá leyfi til að hafa börn sín hjá sér ef þeir eru í doktorsnámi.
- Vantar aukna þjónustu við innflytjendur vegna pappírsvinnu, leyfisveitinga og annarra hluta. Útlendingastofnun pantar túlka en vantar aukinn stuðning vegna pappírsvinnunnar.
- Vantar sambærilega þjónustu við Alþjóðahús. Ráðgjafþjónusta Alþjóðahúss fluttist til Mannréttindaskrifstofu Reykjavíkur .
- Getur umboðsmaður barna verið sýnilegri hjá stofnunum og félagasamtökum? Svörin þau að embættið er lítið og helstu störf þess að svara erindum, mikill áhugi á að vera sýnilegri og í meira samstarfi.
- 26. og 27. grein sáttmálans ekki uppfyllt, þetta er málefni Velferðarsviðs en ljóst að einstæðar erlendar konur í erfiðum málum fá ekki húsnæði, ekki húsaleigubætur og enda oft í Kvennaathvarfinu. Erum við að brjóta á börnum sem eru þar?
- Er hægt að nýta umboðsmann borgarinnar til að tryggja réttindi barna til stuðnings inni í skólum eða er hægt að nýta hann til þess að greina tilvik þar sem grunur vaknar um að brotið sé á réttindum barna út frá Barnasáttmálanum? Réttindi barna eru lögbundin og eiga ekkert að hafa með niðurskurð eða fjármál að gera
- Sveitarfélögin hafa sameiginlega stefnu í innflytjendamálum en hún er unnin á grundvelli kortlagningar og í samstarfi. Mikil orka farið í að bregðast við hruninu en sambandið sinnir hagsmunagæslu sveitarfélaganna og hefur vonandi fljótt krafta til að taka púlsinn á ný í stöðu innflytjendamála á Íslandi og um leið gagnvart sáttmálanum.

Fundarstjóri dró saman niðurstöður í lokin og taldi að þrátt fyrir miklar umræður hefðu ákveðnir hlutir ekki verið ræddir. Mikilvægt að halda fund eins og þennan, fara vel yfir sviðið og finna út hvar þarf að bæta. Mikilvægast að stjórnsýslan sé upplýst og samhent í aðgerðum sínum en sameiginlegt markmið ætti að vera að bæta stöðu og réttindi barna. Mikil ánægja að sjá svona marga þátttakendur sem hafa áhuga á og eru tilbúnir að taka þátt í umræðum um réttindi barna. Næsti fundur verður haldinn 20. nóvember.

*Fundinn ritaði Fríða Bjarney Jónsdóttir
verkefnastjóri skóla- og frístundasviðs Reykjavíkur.*